

Al *Diccionari de la literatura catalana*, sota la direcció de Joaquim Molas i Josep Massot i Muntaner, Anna Murià, barcelonina nascuda el 1904, hi és presentada únicament com a “novellista” i com a esposa d’Agustí Bartra, tot i que després se la descriu com a col·laboradora de *La Dona Catalana*, *La Nau*, *La Rambla* i *Meridià*. Tot amb tot, i potser d’ençà de la seva mort als 98 anys (el 2002), a Terrassa, la consideració d’Anna Murià i Romaní creix i la seva obra és estudiada més enllà del seu lliurament total a Agustí Bartra. Segurament, la publicació de les novel·les *Res no és veritat*, *Àlicia* (1984) o *Aquest serà el principi* (1986) i del llibre pòstum d’assaig, fragments de memòries i de crítica social, política i literària, *Reflexions de la vellesa* (2003), així com la monografia de Montserrat Bacardí, *Anna Murià: el vici d’escriure* (2004) més els textos i homenatges que li han estat dedicats arreu del país, però ben especialment a Terrassa, ha encarrilat els lectors d’Anna Murià per camins més innovadors i, sobretot, més diversos. Dir que la figura d’Anna Murià creix i resulta cada cop més fascinant no és un tòpic.

I

En el seu darrer text —21 d’abril de 2001— Anna Murià s’acomiaava dels seus lectors d’altres temps amb una confessió: “No puc escriure. (...) Potser he començat allò que voldria que fos el meu final: un lleu fondre’m en el No-res”. Als seus 97 anys, s’acomiaava una persona marcada des de petita —el seu primer article publicat era del 16 d’octubre de 1926— del seu “vici d’escriure”. I ho feia tot recordant-nos que ella havia estat una dona del segle xx: “Encara avui tinc l’orgull de ser completament del segle xx. Vaig néixer quan tot just començava, vull morir abans que s’acabi. És el meu segle, però més encara jo sóc d’ell. Què té de bo el meu segle? Molt, molt. I també moltíssim d’horriblement dolent, prou que sento tortures a la consciència per la poca o molta culpa que jo hi pugui tenir” (*Reflexions de la vellesa*, p. 402. El text és del 21 de març de 1998).

L’obra d’Anna Murià, periodista audaç i gran memorialista, ha posat lletra, gran o petita, al segle xx, el dels invents tecnològics, el de les guerres cruels, el de la mort programada i perpetrada científicament (amb el suport de tecnologies altrament innovadores): “Nosaltres vam

7. Per una detallada bibliografia degli scritti di Giuseppe Francescato si rimanda a quella redatta da Elisabetta Fava contenuta in D.A., *Scritti di linguistica e dialettologia in onore di Giuseppe Francescato*, Edizioni Ricerche, Trieste, 1995, p. XXI-XLI.

fer la Primera Guerra Mundial que registra la història, amb un nombre de víctimes espantós. Un milió, dos milions? No ho sé, però encara hauria de venir la segona, vertiginosament pitjor, conseqüència de l'invent de les idees —o malsons— més abominables, cruels, inhumanes, contràries a la vida, que mai puguin haver sortit de cervells d'homens: el feixisme ampliat, refinat, reforçat pel nazisme, més el falangisme i altres variacions. Això sí que és plenament del segle xx, creat per nosaltres". (*Op. cit.*, p. 403).

I si la vida i l'obra d'Anna Murià travessa tot un segle, ella la viu des d'ubicacions geogràfiques ben diferents, imposades, sobretot, per tanta i tanta guerra. Es pot dir que Barcelona és la ciutat dels seus primers trenta-cinc anys. Que l'exili —sobretot a Mèxic— marca la seva vida entre 1939 i 1970. I que els seus darrers trenta-i-tants anys els viu, després d'un temps curt a Barcelona, a Terrassa. A la pregunta (*Visquem Terrassa*, núm. 44 de gener 2001) sobre si "li agrada viure en aquesta ciutat", la resposta d'Anna Murià era taxativa: "Sí, Terrassa és la meua ciutat, més que Barcelona. I hi visc molt bé". I com explicava Feliu Formosa (vegeu *Serra d'Or*, març 2004): "Des de la seva arribada a Terrassa, l'Anna i l'Agustí no solament ens han influït —com s'ha dit tantes vegades— sinó que ens han modificat, els qui hem tingut el privilegi de gaudir de la seva companyia i de la seva amistat".

II

Montserrat Bacardí, a la monografia esmentada, fa balanç de l'activitat periodística d'Anna Murià que va acabar essent, els darrers anys de República, la primera i única dona directora d'un diari en català —*Diari de Catalunya*, reconversió del *Diari de Comerç*. En aquell òrgan d'Estat Català, hi ha la secció "Lletres" que sol escriure Anna Murià. Abans havia col·laborat assíduament a *La Dona Catalana*, al *Diari Oficial de la Exposició Internacional de Barcelona de 1929*, a *La Nau*, periòdic dirigit per Rovira i Virgili on Anna Murià es va fer càrrec de la secció 'La Llar i la Societat'. Va col·laborar també al diari esportiu *La Rambla*.

En una entrevista de Mercè Ibarz (*El Temps*, 20 d'abril de 1992) a Anna Murià, aquesta fa balanç del tipus de periodisme que ha fet al llarg de la seva vida: la crítica literària i artística (primer a Catalunya —durant la guerra, en què s'arriscava a parlar d'Andreu Nin, poc després de la seva "desaparició"—, i anys més tard a *Jornada Semanal* de Mèxic), articles polítics (quan era membre de les Joventuts d'Esquerra Republicana d'Estat Català i "una de les veus femenines habituals en els mítings d'arreu de Catalunya"), i, sobretot, allò que pesava, i de quina manera!, en la seva vida:

"Als deu, onze anys m'interessava pel curs de la I Guerra Mundial. A l'escola, en parlàvem. Noies i nois volíem fer com els grans i declarar-nos francòfils o germanòfils. Però no m'hi afligia; a aquella edat no podia veure ni comprendre l'horror que és la guerra. Tampoc no vaig comprendre la Revolució Russa; no va començar a marcar-me fins anys després. Vaig dir de quina manera va imprimir petjades en tota la meua vida en un article que vaig publicar a Mèxic al març de 1990, titulat "Quien pierde el mundo", on explicava que els de la meua generació hem passat tota l'existència convivint amb el comunisme —a favor, en contra o neutrals, però convivint-hi— i la sensació, davant els esdeveniments actuals, que se'ns enfonsa el que era el nostre món, sovint cruel, sanguinari, però nostre. Em van marcar, a l'adolescència, les lluites del catalanisme, l'agitació als carrers, les notícies dels "cops de sabre" a la Rambla (la policia, a cavall, pegava amb el sabre pla, que no feia sang, no causava ferides però podia trencar algun os) i els fets socials, per a mi ja més llunyans: obrerisme, pistolerisme... En la vida adulta, el gran impacte lluminós, radiant, va ser el de la proclamació de la República. Aquella Barcelona que vibrava d'alegria i entusiasme, els rius de gent pels carrers, les veus triomfants..., sense cap violència, que maco! Aquell crit insistent que va ressonar hores i ho-

res per tota la ciutat: “Visca Macià! Mori Cambó!”, que no tenia res de voluntat homicida, perquè el que li desitjàvem no era la mort física sinó la mort política... i la va tenir.”

“Per comprendre allò cal saber com ens havia enganyat Cambó: durant anys va engrescar els catalans, la joventut, predicant l'autonomia, reclamant-la, promentent-la. Els seus discursos abrandats feien que els joves es manifestessin per la Rambla i rebessin cops de sabre. I un bon dia, Cambó és nomenat ministre i ja no parla més d'autonomia. La gent es gira contra aquell que “s’ha venut l'autonomia per una cartera de ministre”... No li ho vam perdonar.”

III

La desfeta del 39 capgira els paràmetres vitals d'Anna Murià: l'exili és una obligació assumida per raons òbvies de seguretat però també per compromís moral. A Roissy-en-Brie va conèixer Agustí Bartra, el seu espòs, company, confident —l'Ell dels seus escrits de vellesa— durant 43 anys. La unió Anna – Agustí ha estat narrada sovint. L'Anna la resumia així l'any 2001: “El vaig conèixer a França, a Roissy-en-Brie. Gairebé no vam parlar, ens vam saludar i prou, però a mi em va impressionar molt, perquè feia molt goig. I com que tenia prestigi, i era un poeta que venia d'un camp de concentració, doncs encara més...” Al marge d'altres consideracions, l'exili és l'origen i la matèria de Bretanya d'una obra objectivament important i que bastaria per destacar-la com una escriptora de primer ordre: *Crònica de la vida d'Agustí Bartra*, de la qual tinc al damunt de la taula les tres edicions (la primera de 1967 i la darrera, de 1990, amb el text afegit sobre els darrers anys del poeta de *L'Home Auroral*). Com reconeixia Anna Murià, “la *Crònica* és la biografia d'ell i la meua autobiografia, al mateix temps”.

L'escriptor andorrà Antoni Morell va redactar una nota liminar per a la segona edició —de 1983— de la *Crònica*. L'Anna Murià i l'Agustí Bartra havien passat, un cop més, unes quantes setmanes en un apartament d'Arinsal, on, per cert, Agustí Bartra anava escrivint el seus “haikús”. Manuel Mas va deixar crònica escrita d'aquella estada... anterior a la mort d'Agustí Bartra, que omple el capítol final de la nova versió de la *Crònica*. Antoni Morell va escriure: “I la *Crònica* no s'acabarà mai perquè és el testimoni dels avets i de les gavines, de la terra i del mar, del Quetzacòalt, del tronc i d'arrels, de Terrassa, de Barcelona, de Mèxic, de vol i elegància, d'Estats Units, de Roissy-en-Brie, d'Andorra, d'Arinsal, de Dn. Claudio, de l'Anna, de l'Eli, del Roger, de la cabana dels aurons”.

Sobre Bartra, és important també *L'obra de Bartra* (1975), un assaig que demostra la llibertat apassionada d'una lectora que no suporta que Bartra sigui minusvalorat o massa desconegut com a poeta.

Per cert: s'ha parlat poc, o només tangencialment, del pes de la catalanitat militant que traspua tota l'obra d'Anna Murià. Ho era en la seva acció de propagandista política, abans de la guerra, i ho continuava essent quan el dia de Nadal de 1998 —és a dir, amb més de 94 anys— escriu “Dues negatives, dos projectes i un propòsit” —vegeu *Reflexions de la vellesa*, pp. 432-433—, que comença amb una afirmació que pot semblar polèmica —“nego que en aquesta lluita lingüística castellano-catalana tota la culpa sigui dels castellans”— i que acaba amb un seguit de mesures que els responsables del govern català haurien de tenir en compte per tal d'obrir ponts de diàleg eficaços.

IV

Anna Murià se sentia una escriptora frustrada, marcada, això sí, pel *vici d'escriure*. Tot parlant de Mercè Rodoreda —totes dues es coneixien, i força: la seva correspondència afegeix valor a l'obra literària tant de l'una com de l'altra— dirà: “Ella (Mercè) té reputació d'escrip-

tora. Jo la tinc de dona. La meua fama serà més amable". I a la monografia ja esmentada, Montserrat Bacardí recorda que "mai no va deixar d'escriure, des que va tenir ús de raó fins que les forces li ho van permetre. No volia desempallegar-se fàcilment d'un vici tan arrelat, d'un impuls consubstancial a la seva pròpia existència" (*Op. cit.*, p. 9).

Si la seva obra com a memorialista i crítica recolza sòlidament tant en la *Crònica* com en l'estudi sobre *L'obra de Bartra* (1975), i, molt especialment en *Reflexions de la vellesa* (llibre pòstum, de 2003), ha començat la revisió crítica de la seva obra narrativa. Si arrencava el 1933 amb *Joana Mas*, i continuava el 1938 amb *La peixera* i un grapat de contes de guerra, han estat obres editades després del retorn de l'exili les que consoliden Anna Murià també com a narradora. Per exemple, la novel·la per a nois i noies *El meravellós viatge de Nico Huehuel a través de Mèxic* (1974), *El país de les fonts* (narracions, de 1978), *Pinya de contes* (contes infantils, de 1980), *El llibre d'Eli* (narració de 1982) i una novel·la, "la de la seva vida", *Res no es veritat, Alicia*, de 1984.

Dona d'una peça, fidel als seus compromisos (polítics, familiars, nacionals, ètics i cívics), diria que tota la seva obra narrativa sembla escrita com a suport a allò que pensa i que voldria per al seu país. Per exemple: els relats *Marta, la roja* i *Sota la pluja*, de 1938 i reeditats per Maria Campillo a *Contes de guerra i revolució*, són una apologia a la militància a favor de la revolta d'una modista enamorada d'"El Negre", el noi fort que la treia a ballar o bé la justificació de la pràctica de l'amor lliure d'una dona que es deia Llibertat i que, xopa de pluja, fa l'amor amb un milicià.

Joana Mas és una novel·la massa prima i massa previsible, d'una noia de molt bona família a qui la vida ensenya: la noia que jugava al tennis i estiujava en un balneari es veu obligada a casar-se amb el soci del seu pare, el marit l'enganya, perd el fill que espera, queda vídua i torna a quedar embarassada.

A *La peixera* assistim a un altre itinerari masculí, d'algú (Josep Maria) a qui empaiten la monotonia laboral i els deutes, que se'n va, que converteix el seu inconformisme en element dinàmic i regenerador. Com escriu Jordi F. Fernández, la persona que coneix millor l'obra d'Anna Murià —i que ha fet d'editor (en el sentit anglès del mot) de *Reflexions de la vellesa*—: "a *La peixera*, en tot moment queda clar que el conflicte que viu Josep Maria és una manifestació particular d'un conflicte col·lectiu".

V

Acabo amb un esment a *Aquest serà el principi*, novel·la publicada l'any 1986 per La-sal, edicions de dones. L'autora la qualifica com la novel·la de la seva vida. I ho és. Perquè el relat discorre per les coordenades d'espai i de temps de la vida d'Anna Murià així com pels segments socials que havia conegut al llarg de tota la seva vida. És obvi que la imaginació, la fantasia, no han estat mai l'aportació literària més genuïna d'Anna Murià. I que, en canvi, ha estat una analista sagaç dels comportaments humans. Diria que la vida d'Anna Murià és tan carregada de fets i d'emocions que la novel·la —que és, tot amb tot, una excel·lent introducció a la *Lectura* de la seva vida— queda sempre per sota de la crònica de la realitat.

Fragments del pròleg d'Anna Murià a *Aquest serà el principi*, serviran de cloenda:

"Amb el llenguatge de l'art només es pot parlar d'allò que s'ha viscut o s'ha sentit viure. La ficció, fins i tot la més fantàstica, sempre té un fons de realitat, la inspiració ve d'un fet existent. (...) És autobiogràfica aquesta novel·la? Sí, és autobiogràfica. Els fets històrics són vistos per mi. Reconec actes i sentiments personals meus almenys en tres de les protagonistes, però poc o molt hi ha quelcom de mi en totes les figures, inclús les masculines. (...) Dubtes,

sóc plena de dubtes, els anys els porten; les certeses de la joventut van esvaint-se. (...) En *El llibre d'Eli* havia dit que el dubte és 'fecund i purificador i entendridor', que 'l'odi neix en el qui té raó, l'amor en qui dubta' i 'ens fa viure el dubtar fins de la raó del nostre dubte'. El dubtar no és pessimisme, perquè el dubte sempre deixa una porta oberta."

Ignasi RIERA I GASSIOT
Madrid